

ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ. ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԲԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱՀԱՊԵՏԸ

Հայագիտության, մասնավորապես՝ հայ բանագիտության անդաստանում իր պատվավոր տեղն ունի Սարգիս Բարդուղիմեոսի Հարությունյանը: Նա ճանաչված հեղինակություն է թե՛ Հայաստանում, թե՛ արտերկրում: Իրավամբ վաստակելով հայ բանագիտության նահապետի պատվավոր տիտղոսը՝ Ս. Հարությունյանը հայ բանահյուսության շնորհալի կրողն ու վերապատմողն է: Ծնվել է 1928 թ. սեպտեմբերի 22-ին Ղուկասյանի (այժմ՝ Աշոցքի) շրջանի Ղազանչի գյուղում, ծագումով ալաշկերտցի և մշեցի ծնողների ընտանիքում: Իր ծննդավայրում նա մանուկ հասակից հաղորդակից է եղել ժողովրդական բառ ու բանին, հավատալիքներին ու վիպաշխարհին:

1947-ին Թիֆլիսում ավարտելով միջնակարգ դպրոցը՝ Ս. Հարությունյանը ընդունվում է ԵՊՀ Բանասիրական ֆակուլտետի արևելյան բաժինը, որտեղ ուսումնասիրում է պարսից լեզու և գրականություն: Ուսանողական տարիներից առնչվելով իրանական հարուստ մշակույթին՝ Ս. Հարությունյանը, որպես լայն պրոֆիլի հայագետ, քաջատեղյակ էր նաև հարևան ժողովուրդների հետ փոխառնչություններին ու պատմամշակութային կապերին: Համալսարանում նրան բախտ է վիճակվում ունկնդրելու Հրաչյա Աճառյանի, Գրիգոր Ղափանցյանի, Էդուարդ Աղայանի, Վարդան Մելիքյանի դասախոսությունները:

1952-ին Ս. Հարությունյանը ավարտաճառ է գրում «Պարսկերենի տարրերը Սայաթ-Նովայի հայերեն խաղերում» թեմայով, որի միայն հավելվածը կազմում էր 500 էջ: Հետագայում էլ գիտնականը հոդվածներ է նվիրում հայ-իրանական ու հայ-քրդական մշակութային-բանահյուսական աղբյուրներին:

1956-1959 թթ. Ս. Հարությունյանի գիտական գործունեությունն ընթացել է ՀԽՍՀ ԳԱ Մ. Արեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում: 1960 թ. նա տեղափոխվել է նորաստեղծ Հնագիտության և ազգագրության ինստի-

տուտ, որտեղ աշխատում է և իր հարուստ գիտելիքները երիտասարդներին փոխանցում առ այսօր:

1959 թ. պաշտպանում է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Հայ ժողովրդական հանելուկներ» թեմայով: 1959-1960 թթ. կրտսեր գիտաշխատող էր Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտում: 1960-1972 թթ. կրտսեր, այնուհետև ավագ գիտաշխատող էր Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի Հայ ժողովրդական բանահյուսության բաժնում: 1971 թ. պաշտպանում է դոկտորական ատենախոսություն՝ «Մանուկ Աբեղյան. կյանքն ու գործը» թեմայով: 1992-2007 թթ. ինստիտուտի տնօրենի գիտական գծով տեղակալ էր, 2000 թ. ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ: Ներկայումս ղեկավարում է Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի Բանահյուսության տեսության և պատմության բաժինը:

Ս. Հարությունյանն իր գիտական գործունեությունն սկսել է նշանավոր բանագետ Արամ Ղանալանյանի ղեկավարությամբ, սակայն նրա համար գիտական անառարկելի հեղինակություն և «հեռակա գիտական ուսուցիչ» էր նաև հայ մեծանուն բանասեր Մանուկ Աբեղյանը: Հետևելով վերջինիս գիտական ավանդներին՝ Սարգիս Հարությունյանը խորամուխ եղավ վիպական բանահյուսության, հատկապես հայոց ազգային հերոսավեպի, հմայական բանահյուսության տարբեր ժանրերի, առասպելաբանության, հայ հին գրականության, հայագիտության պատմության, արևելագիտության բնագավառների մեջ: Նրա բազմամյա հետազոտական աշխատանքը նշանավորվեց մի շարք կոթողային մենագրություններով, որոնք դեռ երկար տարիներ կլինեն յուրաքանչյուր բանագետի, լեզվաբանի, մշակութաբանի, լայն առումով՝ հայագետի սեղանի գրքերը (ինչպես, օրինակ՝ «Հայ ժողովրդական հանելուկներ» (1960, 1965), «Անեծքի և օրհնանքի ժանրը հայ բանահյուսության մեջ» (1975), «Հայ հին վիպաշխարհը» (1987), «Հայ հմայական և ժողովրդական աղոթքներ» (2006) և այլն:

Հայոց հեթանոսական առասպելների և ժողովրդական հավատալիքների վերաբերյալ Ս. Հարությունյանի ուսումնասիրությունները, թեև ամփոփ, բայց խիստ տարողունակ և հարուստ շարադրանքով (ռուսերեն) տեղ գտան Մոսկվայում լույս տեսած «Мифы народов мира» երկհատոր հանրագիտարանում (1981, 1982), որը վերահրատարակվեց 1990-ին: Այս հոդվածաշարը հետագայում թարգմանվեց գերմաներեն ու հունգարերեն՝ հեղինակին բերելով համաշխարհային ճանաչում: Հայ առասպելների քննությանը նվիրված նրա հիմնարար աշխատությունը՝ «Հայ առասպելաբանություն» վերնագրով, արժանացավ Համազգային հայ կրթական և մշակութային միության մրցանակին

(1994) և նույն հաստատության միջոցով հրատարակվեց Բեյրութում՝ 2000 թ.: Հետագայում լույս տեսավ նաև «Հին հայոց հավատալիքները, պաշտամունքը, կրոնն ու դիցարանը» գրքույկը (2001):

Ս. Հարությունյանի բանագիտական գործունեության մյուս բնագավառը ներառում է հմայական բանահյուսության գրեթե բոլոր կարևոր ժանրերը՝ անեծքները, օրհնանքները, աղոթքները: Իր աշխատություններով նա հիմք է դրել հայ ժողովրդական հանելուկների և հայ հմայական բանահյուսության գիտական ուսումնասիրությանը:

Ս. Հարությունյանի բանագիտական գործունեության ամենաընդգրկուն և ծանրակշիռ ոլորտը, սակայն, հայ բանահյուսության վիպական ժանրերն են, հատկապես ազգային հերոսավեպը (էպոսը): Ըստ էության, նա զարգացրեց և նոր մակարդակի բարձրացրեց Գ. Սրվանձտյանցի, Մ. Աբեղյանի, Կ. Մելիք-Օհանջանյանի վիպագիտական տեսություններն ու գաղափարները: Անուրանալի է Ս. Հարությունյանի ներդրումը «Սասնա ծռեր» հերոսավեպի նոր պատումների հայտնաբերման, գրառման, հրատարակման ու հանրայնացման գործում: 1971-1973 թթ. նրա գլխավորած գիտական արշավախումբը ՀԽՍՀ 205 բնակավայրից գրառել է մեր օրերը հասած այս դիցավեպի 81 նոր պատումներ, որոնց մի մասը հրատարակվեց «Սասնա ծռերի» Գ (1979) և Դ (1999) հատորներով՝ Սարգիս Հարությունյանի և Արուսյակ Սահակյանի համատեղ աշխատակցությամբ: Ս. Հարությունյանի գործուն մասնակցությամբ են կյանքի կոչվել «Հայկական էպոսը և համաշխարհային էպիկական ժառանգությունը» վերտառությամբ միջազգային շարունակական գիտաժողովները (2003-2017):

Գիտնականը հայ վիպական բանահյուսությունը դիտարկել ու լուսաբանել է հարևան ժողովուրդների (պարսիկների, քրդերի) հետ ունեցած փոխառնչությունների համապատկերում: Այս առումով հատկապես հիշատակության են արժանի «Սասնա ծռերի» արձագանքները «Շարաֆ նամեում» (1975, Հր. Բարթիկյանի հեղինակակցությամբ), «Իրանական հոգևոր մշակույթի արտացոլումները հայ հին ավանդության մեջ» (1994) հոդվածները: Ս. Հարությունյանը նաև հայ բանագիտության պատմությանն առհասարակ և մասնավորապես նրա երախտավորներին նվիրված բազմաթիվ աշխատանքների հեղինակ է:

Գիտական և գիտակազմակերպչական աշխատանքին զուգահեռ՝ Ս. Հարությունյանը նաև բազմափորձ ու խորագետ խմբագիր է, երկար տարիներ գլխավորել է «Պատմաբանասիրական հանդեսի» խմբագրական խոր-

հուրդը (2006-2018): Նրա խմբագրած մենագրությունների թիվն անցնում է քսանից:

Նշանավոր հայագետը նաև երկար տարիներ դասավանդել է պետական համալսարանում և Հայաստանի այլ բուհերում («Բանագիտություն», «Հայ բանահյուսություն», «Հայ հին գրականության պատմություն»), բազմիցս եղել է պետական քննական հանձնաժողովի նախագահ ԵՊՀ Արևելագիտության ֆակուլտետում: Դասախոսական աշխատանքը թողնելուց հետո էլ նախանձախնդիր կերպով օգնում է երիտասարդ մասնագետներին: Նրա ղեկավարությամբ են պաշտպանել իրենց ատենախոսությունները գիտության շատ թեկնածուներ և դոկտորներ:

Սարգիս Հարությունյանը իր համեստ և ադինքնող բնավորության շնորհիվ վայելում է թե՛ տարեկիցների, թե՛ միջին ու երիտասարդ սերնդի սերն ու հարգանքը, սիրում է մարդկային ջերմ շփումները, օժտված է սեղանապետի բացառիկ տաղանդով: Նա իմաստուն խորհրդատու է, սրտացավ ավագ ընկեր:

Սիրելի Սարգիս Հարությունյանին մաղթում ենք առողջություն և արևշատություն, բազմաթիվ ուրախ պահեր հարազատների ու մտերիմների ջերմ շրջապատում:

ԴԱԼԱԼՅԱՆ Տ.Ս.

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

«Լրաբերի» անձնակազմը նույնպես շնորհավորում է մեծանուն գիտնականին, որի կյանքի ուղին վկայում է ինչպես նրա հայրենանվեր գործունեության, այնպես էլ զտարյուն մտավորական լինելու մասին, քանզի Սարգիս Հարությունյանին միշտ հուզել են ժողովրդի ճակատագիրն ու ապագան:

«Լրաբեր հասարակական գիտությունների» հանդես